

РОЗДІЛ II. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 37.013.73 (73) (410)

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ У США ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Н.М. Биць, асистент кафедри початкової та дошкільної освіти, Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглянуто розвиток філософських поглядів на освіту в англо-американському середовищі. Простежено еволюцію філософії освіти, як окремої галузі філософського знання, від її зародження у філософсько-педагогічних ідеях Джона Дьюї – основоположника англо-американської традиції філософії освіти. Діяльність Товариств філософії освіти у США та Великій Британії сприяє філософському осмисленню практики навчання та виховання. Висвітлено позиції сучасних англомовних дослідників філософії освіти. Англо-американський досвід філософії освіти привертає увагу українських науковців. В Україні філософія освіти розвивається як галузь гуманітарного знання і проблемне поле наукових пошуків.

Ключові слова: філософія освіти, аналітична філософія, інструменталізм, нео-прагматизм, глобалізм, гуманітарний підхід.

Актуальність пропонованого дослідження зумовлюють процеси глобалізації, інтеграції, інформатизації, які охоплюють різні сфери суспільного життя, у тому числі освітянську. Наслідком суспільних трансформацій постає виокремлення філософії освіти в окрему галузь наукових пошуків. Як відомо, термін “філософія освіти” вперше з’явився в Енциклопедії, надрукованій у США (1911–1913). Також у США 1941 р. утворено Товариство філософії освіти. Американська філософія освіти є сферою досліджень українських вчених. Еволюційні тенденції та інтерпретаційні можливості сучасної американської філософії освіти та виховання висвітлила І. Радіонова [7]. За Т. Кошмановою, з позицій нео-прагматизму сучасна філософія освіти США – це «ринковий продукт», для американських освітян, головне персонально визначитись з теоретичним

підходом, який найкраще дає змогу кожному викладачеві розробити власну філософію викладання (безперечно, позбавлену зайвого інтелектуалізму), і найбільше задовольнятиме практичні потреби студентів щодо навчального продукту, пропонованого конкретним закладом освіти. Водночас варто пам'ятати, що філософія освіти – явище гнучке, непостійне, котре має удосконалюватись відповідно до вимог швидкозмінного суспільства. Однак, коли йдеться про сутність пізнання, то, з погляду американців, ця сутність ґрунтується *не на культурних засадах* (курсив наш. – Н.Б.), а залежить передусім від особливостей когнітивних процесів особистості” [3, с. 96].

Мета статті – виявити основні теоретичні підходи до філософії освіти у США та Великій Британії.

Основоположником англо-американської традиції філософії освіти вважається філософ, педагог і психолог Джон Дьюї (1859 – 1952). Осмислення педагогіки як науки, Дьюї активно здійснює під час фахової діяльності на кафедрі філософії Чиказького університету, та керівника деканату факультету філософії, психології і педагогіки (1894). Інтеграція філософії, психології, педагогіки зумовили зміни традиційної системи навчання, формування інноваційних філософських і соціологічних підходів до педагогічного процесу. Становлення Дж.Дьюї як педагога зазнає впливу педагогічних поглядів Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Й. Гербарта, Ф. Фребеля. В США Дьюї відкрив першу експериментальну школу-лабораторію, і першу дослідну школу “прогресивістського” виховання (1905). Сформулював свої погляди на виховання учнівської молоді у праці “Моє педагогічне кредо” (1897). Згодом побачили світ інші роботи, у яких відбито результати педагогічних роздумів й досліджень в експериментальній школі: “Школа і суспільство” (1899), “Дитина і програма навчання” (1902). Водночас його глибоко цікавлять проблеми психології, етики: “Психологія” (1886), “Вивчення етики” (1894), “Психологія і суспільна практика” (1901). Дж. Дьюї 1904 р. одержав

запрошення до Колумбійського університету (Нью-Йорк). Очолив новоутворену в США “Асоціацію прогресивного виховання” (1919). На сторінках журналу, який упродовж 35 років видавала “Асоціація...”, широко пропагувалися філософсько-педагогічні ідеї Дьюї: перехід від парадигми традиційної школи навчання до парадигми школи діяльної, трудової (творчої), гуманізація взаємин учителя і учнів, демократизація освіти тощо. Дьюї вперше в американській педагогіці обстоює соціальну функцію виховання, соціальну обумовленість змісту шкільного навчання [2, с. 245 – 247].

На принципах філософії освіти засновано Товариство Джона Дьюї (1935). До ідей Дьюї, які заклали підґрунтя філософії освіти у США, звертаються сучасні науковці. Нині у системі освіти США розробляються методи, які б могли сприяти розвитку і психологічному зростанню особистості. Для цього в американській педагогічній системі створюють умови, в яких дитина має свободу досліджень, навчання методом спроб і помилок. Адже надмірна опіка та піклування з боку дорослих здатні гальмувати зростання. Діти мають привчатись самостійно здійснювати власний вибір, нести відповідальність [4, с. 177].

Загалом науково-педагогічні позиції Дж. Дьюї вирізняє інструменталізм (новий варіант прагматизму), “філософія дії” (як характерне американське філософствування). Він вважав можливим розглядати філософію – “загальною теорією виховання” [1, с. 55].

Значні дискусії щодо філософії освіти у другій половині ХХ ст. розгорнулись між такими течіями аналітичної філософії, як експерименталізм, прагматизм, неолібералізм, марксизм, позитивізм, психоаналіз, фемінізм, феноменологія, екзистенціалізм, постмодернізм. Щодо філософії освіти другої половини ХХ ст., цікаві дослідження здійснили Річард Пітерс, Пол Хірст, Ізраель Шеффлер [5, с. 3 – 4].

До класиків аналітичної філософії належить представник британських традицій філософії освіти, професор філософії освіти в

Інституті педагогіки Лондонського університету Р. Пітерс. Підґрунтя його концепції становить ціннісна структура освіти, її формуюча функція. У праці “Етика і освіта” він інтерпретує поняття “освіта” як зумисне передавання дійсно ціннісного знання, морально прийнятними способами. Згідно з його висновками, освічену людину характеризують цілісні знання, або інакше понятійна схема, а не ізольовані вміння і навички. Відтак знання, наприклад, історії, певним чином впливає на сприйняття людиною архітектури чи соціальних інституцій, її здатність надавати перевагу неявно сформованим стандартам і нормам в освоєнні способів розуміння світу, формування власної позиції, тобто здатність застосовувати наукове пізнання й розуміння в сенсі світовідношення. Професор Кембриджського університету П. Хірст проаналізував розвиток сучасного суспільства в контексті проблематики глобалізму. Він прагнув переконати провідні еліти в тому, що суспільство не є беспорядним перед неконтрольованими глобальними процесами. У колі його наукових зацікавлень представницька демократія, влада та війни у ХХІ ст., соціальні права, статистика і плюралізм. П. Хірст розглянув модель сучасної освіти на засадах соціального реконструктивізму. До представників аналітичної філософії належить І. Шеффер, професор Університету в Ідіанополісі. У праці “Наука і об’єктивність”, він трактує освіту як процес інтерпретації змісту, завдяки чому й досягається істина, усвідомлюється її значення [5, с. 4 – 5].

Гуманістичні філософські погляди щодо педагогіки властиві для Р. Прінга (професор Оксфордського університету). У збірнику “Філософія освіти. Цілі, теорія, здоровий глузд та дослідження” (2004), він об’єднав філософські ідеї, педагогічну теорію і практику. У праці “Поверніть вчителя” (2012) зазначив, що поняття “учіння” когось передбачає не лише викладання матеріалу чи слідування програмі або підготовку до тестів. Стосовно останніх Прінг цитує одного з вчителів, який сумнівається, що його клас вивчив щось цінніше цього семестру, оскільки радше готувався до написання тестів. “Хіба таким має бути навчання?” – окреслив риторичне

запитання Прінг [12, с. 6]. На його думку, навчання покликано допомагати молодій людині розвиватись як особистості, знайомлячи її з культурними здобутками суспільства, а вчитель першочергово має бути Людиною. Закінчує дослідження “Поверніть вчителя” Р. Прінг листом директора однієї з американських вищих шкіл, який вона рекомендує усім молодим педагогам: “Дорогий учителю! Я пережила концтабір. Мої очі бачили те, що жодна людина не повинна бачити: газові камери, побудовані вченими інженерами, дітей, отруєних освіченими лікарями і немовлят, убитих підготованими медсестрами. Жінок і дітей розстрілювали, спалювали випускників коледжів і університетів. Тому я з підозрою ставлюсь до освіти. Моє прохання: допоможіть своїм учням стати людьми. Ваша праця ніколи не повинна підготувати освічених монстрів, кваліфікованих психопатів, ерудованих катів. Читання, письмо, арифметика важливі, але тільки коли вони допомагають зробити наших дітей більш людяними” [12, с. 21].

Товариство філософії освіти Великої Британії засновано 1964 р. (містечко Хай Уікомб). На сьогодні до Товариства належать близько 24 філії на території Сполученого Королівства і деяких країн Європи. Основне видання Товариства – щоквартальний науковий журнал *Journal of Philosophy of Education* “Журнал з філософії освіти” (JOPE), який представляє широкий спектр філософських традицій. Знаковою подією для наукової спільноти стала передача значної частини персональної бібліотеки Річарда Пітерса у власність Товариства (2008). З каталогом згаданої бібліотеки можливо ознайомитись на сайті Товариства (<http://www.philosophy-of-education.org>). До інших наукових публікацій у цій галузі належать *Educational Philosophy and Theory* (Освітня філософія та теорія), *Educational Theory* (Освітня теорія), *Studies in Philosophy and Education* (Вчення з філософії та освіти), *Theory and Research in Education* (Теорія та дослідження в освіті).

У розвиток американської філософії освіти ХХ ст. значний внесок зробили Максін Грін, Джейн Роланд Мартін, Нел Ноддінгс. Продуктивне мислення, творча уява, за М. Грін, не лише стратегічний вектор навчання

особистості впродовж життя, а й основа успішного розвитку демократичного суспільства. Доктор Грін наголосила, що людина здатна розмірковувати й критично сприймати світ, аналізувати різні підходи. Орієнтиром сприйняття людини радше є власна історія життя і досвід, проте це сприйняття однобічне, неповне. Позаяк важливо для самовизначення, враховувати розбіжності й зв'язки між собою, як особистістю, світом й іншими людьми [9]. Усі зацікавлені творчою спадщиною дослідниці мають можливість спілкуватися, обмінюватись досвідом у віртуальному центрі Естетичної Освіти та Соціальної Уяви імені Максін Грін (<https://maxinegreene.org>).

Американська феміністка, педагог і філософ Нел Ноддінгс виконувала функції президента Товариства філософії освіти США, президента Товариства Джона Дьюї. Основні напрями наукових пошуків Н. Ноддінгс – філософія освіти, “етика турботи”, моральність освіти. Вона вбачала основну мету освіти у вихованні компетентних, турботливих і люблячих людей [11, 8]. На її думку, ліберальним, демократичним є таке суспільство, “в якому права і привілеї окремих осіб сприймаються адекватно, а політична освіта є необхідністю” [10].

До наукових праць Нел Ноддінгс (Nel Noddings. *Philosophy of education*. – 2nd ed. – Boulder, 2007. – 270 p.) та Річарда Прінга (Richard Pring. *Philosophy of educational research*. – 2. ed. – London; Continuum, 2004. – 174 p.; Richard Pring. *Philosophy of education: aims, theory, common sense and research*. – London; Continuum, 2005. – 288 p.) звертається у своїй монографії з філософії освіти С.Черепанова [8, с. 49].

Філософія освіти в англо-американському просторі постає в її плюралістичності, об'єднуючи індивідуальні дослідження, різноманітні філософські школи і течії з властивими для них інтелектуальними рефлексіями над освітою. Аналітична філософія освіти домінувала в англomовному світі до 70-х рр. ХХ ст. Однак через зосередженість на мовному аналізуванні, зазнала критики й поступилась новим підходам, це –

індивідуалізм, комунітаризм, громадянська освіта, інклюзивне навчання тощо. Філософія освіти в англо-американській традиції з початку 90-х рр. XX ст. вийшла на якісно новий рівень, а наукові дослідження у цій галузі стали більш співзвучними із проблематикою загальної філософії [5, с. 5 – 6].

На відміну від англомовних країн, де проблематика філософії освіти поширена від 1920-х років, в Україні відповідні дослідження активізуються наприкінці XX ст. Стосовно сучасних пріоритетних підходів до філософії освіти, як в західному, так і в українському просторі, варто зазначити гуманітарний. В Україні філософія освіти утверджується як галузь гуманітарного знання і самостійний напрям наукових пошуків. Теоретико-методологічні проблеми філософії освіти висвітлили В. Андрущенко, Л. Горбунова, В. Лутай (автор першого навчального видання з філософії освіти, 1996), М. Култаєва, І. Предборська, Н. Радіонова, В. Скотний, І. Степаненко, С. Черепанова. Значущі дослідження синергетичних засад філософії освіти (І. Добронравова). Обґрунтовано становлення нового типу особистості як “суб’єкта культури” – стратегічного цілепокладання гуманітарно-культуротворчої філософії освіти (С. Черепанова) [8, с. 78 – 109]. “Сучасні знання, – зазначила І. Предборська, – все більше орієнтуються на гуманітарні цінності, на людину, на то, яким повинен бути світ. Вони перестають бути ціннісно нейтральними, що в свою чергу накладає відповідальність і на освіту” [6, с. 55].

Висновки. Філософія освіти в англомовних країнах нині представлена в університетах окремими кафедрами. Англо-американські підходи до філософії освіти дійсно важливі для осмислення.

Дописувачем цих рядків, педагогічні міркування деяких англомовних авторів (Річард Прінг, Максін Грін), вперше подаються в українському перекладі.

На підставі зарубіжного досвіду (США, Велика Британія) і вітчизняних напрацювань з філософії освіти, в Україні нова галузь наукових пошуків набуває методологічного сенсу для підготовки педагогів.

Література

1. Дьюи Дж. Введение в философию воспитания / Дж. Дьюи : пер. с англ. – М.: Тип. Коминтерна; Б-ка “Работника просвещения”, 1921. – Вып. 3. – 62 с.
2. Коваленко В.О. Філософія освіти у спадщині Дж.Дьюї / Коваленко В.О. // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. - № 10. – С. 245– 247.
3. Кошманова Т.С. Нео-прагматизм як сучасна філософія американської освіти? //Американська філософія освіти очима українських дослідників. – Полтавський обл. ін-т післядип. пед. освіти, 2005. – С. 80–97.
4. Левченко Т.І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах: монографія / Т.І.Левченко. – 1-е вид., Вінниця: Нова Книга, 2002. – 512 с.
5. Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти [Електронний ресурс] / Огнев'юк В. О // Освітологія. – 2012. – Вип. 1. – С. 69–75. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/osvit_2012_1_11.pdf
6. Предборська І. Соціокультурні та антропологічні передумови становлення нової парадигми /І.Предборська //Філософія освіти: навчальний посібник ; [за заг. ред. В. Андрущенка, І. Предборської]. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 35 – 55.
7. Радіонова І.О. Сучасна американська філософія освіти та виховання: еволюційні тенденції та інтерпретаційні можливості: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: спец. 09.00.05 / І.О.Радіонова ; Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К., 2002. – 36 с.
8. Черепанова С.О. Філософія освіти. Світоглядно-гуманітарний вимір: людина-наука-культура-мистецтво-стиль мислення: монографія / С.О. Черепанова. – Львів: Світ, 2011. – 408 с.
9. Bruce Weber. Maxine Greene, 96, Dies; Education Theorist Saw Arts as Essential [Електронний ресурс] / Bruce Weber // the New York Times. – 2014. - Режим доступу: http://www.nytimes.com/2014/06/05/nyregion/maxine-greene-teacher-and-educational-theorist-dies-at-96.html?_r=1
10. Nel Noddings. Renewing democracy in schools / Nel Noddings // Phi Delta Kappan. – 1999. – Issue 8. – P. 579.
11. Nel Noddings The Challenge to Care in Schools: An Alternative Approach to Education, second edition. – New York: Teachers College Press, 2005. – 193 p.
12. Richard Pring. Bring back teaching. – Nottingham Jubilee Press, 2012. – 23 p.

**ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В США И
ВЕЛИКОБРИТАНИИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Н.М. Биць

В статье рассмотрено развитие философских взглядов на образование в англо-американской среде. Показано эволюцию философии образования, как отдельной сферы философского

знания, от её зарождения в философско-педагогических идеях Джона Дьюи – основоположника англо-американской традиции философии образования. Деятельность Обществ философии образования в США и Великобритании способствует философскому осмыслению образовательной практики. Освещены позиции современных англоязычных исследователей философии образования. Англо-американский опыт философии образования привлекает внимание украинских ученых. В Украине философия образования развивается как сфера гуманитарного знания и проблемное поле научных поисков.

Ключевые слова: философия образования, аналитическая философия, инструментализм, нео-прагматизм, глобализм, гуманитарный подход.

PHILOSOPHY OF EDUCATION IN THE USA AND GREAT BRITAIN: THEORETICAL ASPECT

N.M. Byts

In the article the development of philosophical views on education in Anglo-American environment is considered. The evolution of philosophy of education as a separate branch of philosophical knowledge from its beginnings in philosophical and pedagogical ideas of John Dewey - the founder of the Anglo-American tradition of philosophy of education is tracked. Philosophy of Education Societies in the USA and Great Britain promote the philosophic treatment of educational practice. The positions of modern English-speaking philosophers of education are reported. Anglo-American philosophy of education experience attracts Ukrainian scholars. In Ukraine, the philosophy of education develops as a branch of humanitarian knowledge and represents a problem field of scientific research.

Key words: philosophy of education, analytic philosophy, instrumentalism, neo-pragmatism, globalism, humanitarian approach.
